

4 Diagnostika stylů učení

Z obecných charakteristik stylů učení je zřejmé, že dokázat je spolehlivě měřit a stanovit profil učebních stylů konkrétního člověka je značně obtížné. Zatím nedokážeme ani jednoznačně definovat styly učení, proto je ani nemůžeme dostatečně validně změřit. Další problém spočívá v komplexnosti problematiky a ve spolupůsobení různých proměnných, které jsou v praxi i v experimentálním prostředí těžko kontrolovatelné. Přes tyto skutečnosti se odborníci snaží měřit a diagnostikovat jednotlivé styly učení a získané poznatky využívat ke zvyšování efektivity učení se. Psychologové ve snaze získat validní a reliabilní výsledky používají nejrůznější metody zkoumání stylů učení (přímé i nepřímé, kvalitativní i kvantitativní). Učitelé v každodenní vyučovací praxi mohou do určité míry zařazovat některé metody měření stylů učení a získávat tak poznatky pro cílené a individualizované zásahy do průběhu učení a vyučování jazyků.

Obecně nejsou styly učení přímo postřehnutelné, ale stojí v pozadí toho, co žák skutečně dělá, o co se snaží, jak postupuje v situacích učení. Je to určitá skrytá charakteristika, která je měřitelná především nepřímo, zprostředkovaně pomocí jiných proměnných, o její kvalitě lze usuzovat pomocí pozorovatelných nebo jinak dostupných ukazatelů. Styl učení bývá postřehnutelný teprve v celkovém komplexním chování při určitém odstupu od činností opakujících se v učebních situacích v delším časovém období v různém učebním i sociálním kontextu.

4.1 Přímé metody

O některých stylech učení můžeme získávat poznatky jednoduchým **pozorováním** chování žáků v učebních situacích: co žák dělá, jak se chová, jak přistupuje k úlohám, jak postupuje, jak reaguje a o co se snaží. Tuto metodu mohou používat i učitelé bez speciální přípravy přímo ve vyučování, pokud mají relevantní poznatky o projevech jednotlivých učebních stylů. Získají tak informace hlavně o těch stylech učení, které se přímo projevují v pozorovatelném chování (např. vizuální, kinestetický a impulzivní styl).

4.2 Nepřímé metody

Některé, často podstatné rysy stylů učení bývají však přímému pozorování těžko přístupné, proto je vhodné zařadit řízené a cílené **interview**, popř. neformální rozhovor se studenty o tom, jaký způsob prezentace a upevňování učiva jim vyhovuje, co jim pomáhá porozumět gramatickým pravidlům, zapamatovat si nová slovíčka a fráze, jaké úlohy a aktivity považují za užitečné a motivující, co stimuluje jejich

cizojazyčnou produkci, a naopak v jakých situacích pocítujú frustraci, nejistotu a zábrany apod.

Při vědeckém zkoumání stylů učení i přímo ve vyučovací praxi poskytují cenné informace i různé **dotazníky**, které obvykle postihují komplexněji několik aspektů učebních stylů daného jednotlivce. Odborníci sestavili řadu dotazníků pro identifikování rozdílů ve stylech učení. Mnohé z nich jsou standardizované, validní, reliabilní a při doplnění informací individuálním pozorováním a rozhovorem lze získat skutečně cenné poznatky o stylech učení konkrétních osob. V těchto dotaznících většinou dotázaní odpovídají na otázky o vlastním procesu učení, tím však může docházet k subjektivnímu zkreslování výsledků.

Příklad dotazníku na zjišťování stylu učení podle percepční preference (Barsch, 1994, překlad a adaptace autorky)

- Informace si lépe zapamatuji, když je čtu, než když je slyším.
- Pokyny lépe pochopím v písemné než v mluvené podobě.
- Při učení si často píší poznámky, abych si učivo mohl vizuálně zopakovat.
- Když píší perem či tužkou, obvykle hodně tlačím.
- U diagramů a grafů upřednostňuji jejich ústní vysvětlení.
- Rád pracuji s různými nástroji a nářadím.
- Rád čtu různé přehledy, diagramy, tabulky a grafy.
- Při prezentování dvojice zvuků dokážu rozlišit, zda se shodují.
- Nejlépe si zapamatuji informaci, když si ji několikrát napíši.
- Dokážu se orientovat pomocí map a umím v nich číst.
- Snáze se učím odborným předmětům z výkladu nebo nahrávky, než když se učím z knihy.
- Rád si hraji s mincemi a klíči v kapse.
- Pravopis a hláskování se naučím lépe, když si ho opakuji nahlas, nebo když si slova napíši.
- Zprávy si lépe zapamatuji, když je přečtu v novinách, než z poslechu rádia.

- Při učení rád žvýkám nebo něco jím.
- Když si potřebuji něco zapamatovat, snažím si to představit.
- V angličtině se učím hláskování a pravopis nových slov tak, že si písmena ukazuji prstem.
- Upřednostňuji přednášku nebo rozhovor před čtením daného materiálu.
- Jsem dobrý v řešení hádanek, puzzle a různých bludišť.
- Upřednostňuji práci s písemným materiálem před diskusí o dané problematice.
- Dám přednost poslechu rozhlasových zpráv před čtením novin.
- Získávám informace o zajímavých věcech hlavně čtením příslušných materiálů.
- Rád se lidí dotýkám při podání ruky apod.
- Dovedu se lépe řídit mluvenými pokyny než psanými.

Jiné dotazníky vyžadují, aby respondenti řešili různé úlohy a na základě výsledků či použitého postupu se usuzuje o preferovaném stylu učení. Snad nejběžněji se používají dotazníky zaměřené na kognitivní charakteristiky, zkoumající, jak člověk vnímá a zpracovává informace, jak je klasifikuje, řadí, systematizuje, zda efektivněji zpracovává konkrétní, nebo abstraktní informace, jak postupuje při řešení problémů, zda je efektivnější náhodné spontánní učení, anebo cílevědomé a plánované studium (např. dotazníky zaměřené na styl vizuální – auditivní – kinestetický, na dominanci hemisféry, styl paměťový nebo logický, celostní anebo analytický). Dotazníky zaměřenými na afektivní charakteristiky se zjišťuje, jak je student motivovaný k plnění dané učební úlohy, jaké hodnoty, postoje nebo názory se vztahují k učení, jak si vytváří vztahy k učebnímu prostředí, materiálu, učitelům, spolužákům, jak zpracovává úspěch a neúspěch a podobně. Tyto dotazníky slouží především pro vědecký výzkum, ale veřejnost se s nimi může seznámit v různých odborných

publikacích, časopisech nebo na internetových stránkách.¹¹ Při jejich používání přímo ve vyučovací praxi by učitelé měli být opatrní, neboť musí dodržovat určité zásady při testování psychologických charakteristik a pro validní měření je nezbytné kombinovat různé metody. Získané výsledky jsou obvykle pouze orientační. Proto je třeba vyhnout se předčasnému usuzování na základě jednoho dotazníku a dát pozor, aby nedocházelo ke zkreslování či bagatelizování výsledků a následně ke zvyšování nedůvěry k výzkumným metodám. Je možné je efektivně využívat při vyučování cizího jazyka jako podnětný materiál pro rozvíjení komunikačních dovedností (viz 2. část).

Nejčastěji používané dotazníky při učení se cizím jazykům jsou:

- Reid's Perceptual Learning Style Preference Questionnaire (PLSPQ) zjišťuje percepční a sociální preference podobně jako R. Oxford's Style Analysis Survey (SAS) a Learning Style Survey (LSS) pro měření několika dimenzí stylů učení;
- Ehrman – Leaver Learning Style Questionnaire (ELLSQ) dovoluje komplexní měření několika dimenzí stylů učení;
- Productivity Environmental Preference Survey (PEPS) zkoumá preference prostředí, emociální, sociální, kognitivní a tělesné potřeby při učení;
- Learning Style Indicator (LSI) se zaměřuje na preferování projektového, skupinového a individuálního učení;
- Learning Channel Preference Checklist (LCPC);
- Kolb's Learning Style Inventory (LSI);
- Riding's Cognitive Styles Analysis (CSA).

11 Například Brown, 2001; Davis et al., 1994; Maubach, Morgan, 2001; Ramírez, 1995; Reid, 1995, 1998; Barsch, 1994; www.networkpress.co.uk, www.criticalskills.co.uk. Je však nezbytné k těmto dotazníkům přistupovat obezřetně vzhledem k různé míře spolehlivosti a odbornosti materiálů zveřejněných na internetových stránkách.

Odborníci využívají další kvantitativní a kvalitativní metody, různé testy, cíleně sestavované sady úloh, analýzy produktů činnosti, posuzovací škály apod., které dovolují odhalovat zvláštnosti v myšlenkových postupech a hlouběji pronikat do individuálních učebních stylů konkrétních respondentů.